

Lausunto Hallituksen esitykseen HE152/2020 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi poronhoitolain muuttamisesta

Selvyyden vuoksi totean, että lainaus hallituksen esitykseen on *kursivoitu*, lausuntoni ei.

Johdanto

Esityksen tavoitteena on poistaa ongelmat, jotka liittyvät nykyisen riidanratkaisutoiminnan puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen ja sitä kohtaan koettuun luottamuspulaan. Tavoitteena on lisäksi luoda menettely, jonka avulla porojen aiheuttamia vahinkoja ja aitaamista voitaisiin arvioida asiantuntevasti, kohtuullisin kustannuksin ja molempia osapuolia kuullen ja joka edistäisi sovintoratkaisuun pääsyä osapuolten kesken.

Totean, että käsitykseni ja kokemukseni mukaan epäluottamusta arviolautakuntaa kohtaan ovat esittäneet pääasiassa paliskuntien edustajat ja vain silloin kun arviolautakunta on tehnyt langettavan päätöksen ja puolueettomasti todennut, että vahinkoa on tapahtunut. Näissä tapauksissa paliskunnat ovat vieneet asiat toistuvasti käräjäoikeuden ratkaistavaksi ja sieltä on tullut arviointilautakuntaa mukailevat päätökset usein käräjäoikeuden sovitteluistunnon jälkeen. Tällöin käräjäoikeus on vahvistanut sovintosopimuksen, joka on ollut näin ollen molempia osapuolia sitova ja päätös on ollut ulosottokelpoinen. Käsitykseni mukaan, mikäli ”poroton” on hävinnyt arviointilautakunta menettelyssä, hän on kuitenkin kunnioittanut arviointilautakunnan päätöstä. Nykyinen arviointilautakunta on sinänsä puolueellinen, että nykyisessä mallissa vahinkoa aiheuttaneen paliskunnan arviomies on huonoimmillaan ensin itse ollut sallimassa vahinkoja ja sen jälkeen arvioimassa / vähättelemässä niitä. Viljelijä taas ei ole voinut edustaa itseään, vaan hänellä on ollut MTK:n nimeämä edustaja.

Esityksen pääasiallisen sisällön osiossa lisäksi todetaan, että lautakunnan jäsen voisi toimia osapuolten välillä sovittelijana. Esitys on käsittämätön, koska poronhoitolaki on ns lex specialis eikä sen rikkominen vaadi paliskunnalta tahallisuutta tai tuottamusta. Laki lähtee siitä, että vahingot on korvattava täysimääräisinä. Eihän muissakaan varkaus / vahingonteko rikoksissa lähtökohtaisesti kyseenalaisteta asianomistaja ilmoittaman vahingon arvoa, vaan viranomaisprosessi käynnistyy ilmoitetuilla arvoilla. Yleisten oikeusoppien mukaan asianomistaja on joka tapauksessa totuudessapysymisvelvollinen.

1. Perustelut

1.1 MMM teki taannoin laajan kyselyn poronhoitoon liittyen. Kyselyn tulokset olivat varsin selvät ja poroton kansanosaa oli vahvasti sitä mieltä, että ongelmat ovat laajoja ja tarvittaisiin lakimuutosta, vaikkakin osa kyselyn kysymyksistä ja vastausvaihtoehdoista oli asetettu siten että niihin ei voinut vastata kuin poroelinkeinoja ihailevasti / myötäilevästi.

Nyt pääministeri Sanna Marinin hallitus esittää muutoksia arviolautakunta menettelyyn. Jo kohdan 1.1 toisen kappaleen tekstistä käy ilmi, että tavoitteen on edistää kestävä ja kehittyvä porotalouden edistäminen. Uskon, että nyt käsittelyssä oleva arviolautakunnan muutoskaan ei olisi edennyt, ellei porotalouden edustajat olisi sitä vaatineet hävittyään muutamia tapauksia arviolautakunta menettelyssä ja sittemmin käräjäoikeudessa. Aikaisemman hallituksen esityksen tekstissä oli lähes suoria lainauksia erään paikallisen eteläisen poronhoitoalueen paliskunnan poroisännän suusta, lain valmistelussa paistaa vahva poroelinkeinon suojeleminen.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1

Nykyinen poronhoitolaki 6 luvun:

31 § Vahinkojen ehkäiseminen

Poroja on hoidettava siten, etteivät ne pääse viljelyksille ilman maanomistajan, taikka silloin kun hallintaoikeus kuuluu muulle kuin maanomistajalle, haltijan lupaa eivätkä aiheuta vahinkoa metsänuudistusaloilla oleville taimikoille tai muutoinkaan aiheuta tarpeettomasti vahinkoa maa- tai metsätaloudelle. Muualla kuin saamelaisvaltuuskunnasta annetun asetuksen (824/73) 1 §:n 3 momentissa tarkoitetulla saamelaisten kotiseutualueella poroja on lisäksi hoidettava siten, etteivät ne pääse puutarhoihin, vakinaisten asuntojen pihoihin tai muille erityiseen käyttöön otetuille alueille.

Jos poroja on hoidettu 1 momentin vastaisesti, maanomistajan tai vahinkoa kärsineen on ilmoitettava asiasta paliskunnalle, jonka tulee toimittaa porot välittömästi pois.

Jos paliskunta laiminlyö 2 momentissa tarkoitetun velvollisuutensa, maanomistajalla tai vahinkoa kärsineellä on oikeus toimittaa porot pois paliskunnan kustannuksella.

32 § Aitaamisvelvollisuus

Paliskunta on velvollinen rakentamaan aidan, muun laitteen tai rakennelman (aitaaminen) viljelysten ja muualla kuin saamelaisten kotiseutualueella myös puutarhojen, vakinaisten asuntojen pihojen ja muiden erityiseen käyttöön otettujen alueiden suojaamiseksi poroilta. Aitaamisvelvollisuuden edellytyksenä on, että

aitaaminen on tarpeen vahinkojen estämiseksi ja että rakentamiskustannukset ovat kohtuulliset aitaamisesta todennäköisesti saatavaan hyötyyn verrattuna. Riidan aitaamisvelvollisuudesta ratkaisee arvioimislautakunta.

Erityisen painavista syistä paliskunta on velvollinen aitaamaan myös metsänuudistusaloilla olevat, muiden kuin valtion, kunnan tai seurakunnan omistamalla alueella olevat taimikot.'

33 § Korvattava vahinko

Porojen maa- ja metsätaloudelle aiheuttama vahinko samoin kuin porojen 31 §:n 1 momentissa tarkoitetulla alueella aiheuttama vahinko on korvattava vahinkoa kärsineelle. Vahingonkorvausta ei kuitenkaan suoriteta: ...jne.

Kuten esittelytekstistä ja edeltä lakitekstistä huomataan, nykyinen poronhoitolaki on tosiasialla varsin selkeä. Ongelma nykyisessä laissa on se, että paliskuntien / poroelinkeinon ei lakia tosiasialla tarvitse lainkaan noudattaa. Porot ovat valtoimenaan pelloilla ja pihoilla ja tunkeutuvat jopa sisälle rakennuksiin. Poroisäntä pystyy yksiselitteisesti vain ilmoittamaan, että ei aio ajaa poroja pois eivätkä viranomaiset tee asialle mitään. Poliisi ei tutki, syyttäjä ei syytä ja käräjätuomarikin suojelee poroelinkeinoa kaukaa haetuin perustein. Lapin AVI ei erään korkean virkamiehen kertoman mukaan pysty valvomaan kuin enimmäisporomääriä ja sitä onko paliskunnan kokous laillisesti koolle kutsuttu. Näissäkin uhkasakon langettaminen kestää mahdollisesta valituksesta johtuen kaksi vuotta. Nykyisen poronhoitolain ongelma viranomaisten toimimattomuuden lisäksi on lähinnä kunnollisen, tuntevan rangaistuksen puuttuminen. Kun lailta puuttuu pelotevaikute, on se varsin tehoton.

Nykyinen laki olisi hyvä sillä korjauksella, että yksinkertaisissa ja selvissä tapauksissa poliisi voisi kirjoittaa sakon poroisännälle aina kun poroja havaitaan kielletyllä alueella ja asianomistaja vaatisi asiasta rangaistusta sekä suostuisi sakkomenettelyyn. Näytöksi riittäisi valokuva tai esimerkiksi porojen jäljet / kuopimisjäljet pellolla. Mikäli rikoksesta epäilty ei suostuisi sakkomenettelyyn, etenisi prosessi kuitenkin viranomaistahoilla ilman, että asia kohtuuttomasti rasittaisi vahingon kärsinyttä. Sakkomenettelyssä asianomistaja ei voisi vaatia korvauksia, vahingon arvo voitaisiin kuitenkin määrätä menettämisseuraamuksena varsinaisen sakkosumman päälle (vrt. esim. näpistys). Mikäli vahingot olisivat suuria ei sakkomenettelyä tulisi käyttää, vaan rikoksen tutkinta tulisi hoitaa normaalin esitutkinnan kautta. Esitutkinnassa / käräjäoikeuden prosessissa pystyttäisiin käsittelemään myös vahingonkorvausasiat. Mikäli poliisi tai syyttäjä rajoittaisivat tai keskeyttäisivät tutkinnan ei se kuitenkaan poistaisi korvausvelvollisuutta, vaan korvauksia voisi vaatia normaalina siviilioikeudellisena riita-asiana.

Nykyinen poronhoitolaki ja myös hallituksen esitys on sikäli ongelmallinen, että poroton kansanosa aidataan koteihinsa, pelloille tehdyt aidat pienentävä viljelyalaa eikä mm ojien aukaiseminen onnistu. Eräissäkin tapauksissa paliskunta teki poroaidat pellolle myös sarkaojien ”alapäässä” eikä ojia pystytäkään aukaisemaan. Poroaidan tolpat olivat jo aidan ulkopuolella viljelijän ja maanomistajien yhteisen näkemyksen mukaan, mutta poroisäntä siirsi ne kiusallaan pellolle, jotta viljelijälle tulisi mahdollisimman suuri haitta

aidoista. Lisäksi yksittäinen viljelijä joutuu pysäyttämään ajoneuvonsa lukemattomia kertoja kesän aikana veräjille, sekä laskeutumaan koneista ja tämä ei ole kestävä ratkaisu ongelmien hoidossa. Isoista koneista laskeutuminen / nouseminen toistuvasti aiheuttaa tarpeettoman työtaturman riskin. Jatkuva jarruttelu ja kaasuttelu ei ole myöskään ympäristön kannalta hyvä ratkaisu.

2.2 Arvioimislautakuntien ratkaisuja on varmastikin vuositasolla vähän. Ongelma ei kuitenkaan ole luottamuspuola vaan se, että mikäli arviolautakunta asettaa langettavan päätöksen paliskunnalle eivät nämä koskaan tyydy tuomioon vaan edessä on aina käräjäoikeuden prosessi. Tämä siviilioikeudellinen prosessi on viljelijälle henkisesti liian raskas, viljelijän omaisuutta ja kovalla työllä kasvamaan laitettua peltoa on tuhottu ja paliskunta vähättelee koko asiaa. Lisäksi taloudelliset riskit ovat keskiverto viljelijälle liian suuret. Eräiden paliskuntien poroisännät ovat kylläkin markkinoineet luottamuspuola ja se on perustelutekstiin päässyt melkein sanasta sanaan. Ongelma nykyisen lautakunnan kokoonpanossa on edellä mainitsemani seikka, että paliskunta saa asettaa oman arviomiehen arvioimaan vahinkoja, pahimmillaan kyseinen arviomies on vain käynyt katsomassa pellon reunalla, että poroja on mutta jättänyt ne pellolle ja on itse myöhemmin esittämässä, että porot eivät ole vahinkoa aiheuttaneet.

4. Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Esittelytekstin mukaan *Lausunnon pyytäminen perustuisi vapaaehtoisuuteen. Lausunnot eivät olisi sitovia, mutta ne todennäköisesti lisäisivät sopimista ja siten vähentäisivät oikeudenkäyntien määrää. Ehdotettu arviointimenettely ja käräjäoikeusprosessi olisivat toisistaan erillisiä, eli lausunnon pyytäminen ei olisi käräjäoikeusprosessin pakollinen esivaihe eikä läpi käyty lausuntomenettely rajaisi tuomioistuinten mahdollisuutta ottaa vastaan todistelua.*

Mikäli lausunto ei olisi sitova, ei uuden tyyppiselle lautakunnalle ole mitään perustetta vaan kaikki tapaukset missä paliskunta todetaan korvausvelvolliseksi tai heitä suositellaan tekemään aita, tulevat mitä todennäköisimmin etenemään käräjäoikeuteen. Tässä yhteydessä täytyy käsittää kaksi seikkaa, rikosprosessi, poronhoitorikkomus on rikos ja syytetty ajaa syyttäjää. Syyttäjävetoisissa jutuissa asianomistaja voi esittää korvausvaatimuksen ja syyttäjää voi ajaa asianomistajan korvausvaatimusta rikosprosessin yhteydessä tietyin edellytyksin. Nyt käsittelemme kuitenkin nimenomaan siviilioikeudellistaprosessia varten perustettavaa arviolautakuntaa / asiantuntijaelintä. Mikäli asiantuntijaelimen lausunto ei olisi sitova eikä sen päätöksen noudattaminen ole pakollista, niin silloin sitä ei tulisi perustaa lainkaan!

Esittelytekstissä nostetaan toistuvasti esiin sovittelu. Lähtökohtaisesti poronhoitolain mukaan porojen esittämä vahinko on korvatta täysmääräisesti ja koska kyseessä on ns. lex specialis, korvausvastuu ei edellytä tuottamusta tai tahallisuutta. Esittelytekstin kirjaukset ja muotoilut ovat jo lähtökohtaisesti aiheutettuja vahinkoja vähätteleviä.

Valtioneuvoston asetuksella annettaisiin tarkemmat säännökset lautakunnan jäsenten nimittämisestä ja lautakunnan toiminnan järjestämisestä sekä säädettäisiin jäsenten kelpoisuusvaatimuksista. Tarkoitus on, että lautakunnassa olisi jäseniä, joilla on maa-, metsä-, puutarha- ja porotalouden asiantuntemusta sekä lakimiesjäseniä. Lisäksi lautakunnassa tulisi olla vähintään yksi saamelaiskulttuuriin perehtynyt jäsen. Jäseniä voitaisiin valita eri puolilta poronhoitoaluetta, jolloin lautakuntaan saataisiin paikallistuntemusta. Käytännössä vahinkoja koskevat riidat painottuvat kuitenkin poronhoitoalueen eteläosiin. Tarkoitus on myös säätää asetuksella, että lausuntoasiat ratkaistaisiin pääasiassa kolmen jäsenen ratkaisukokoonpanoissa, jotka lautakunnan puheenjohtaja määräisi. Jotta maantieteellisistä etäisyyksistä aiheutuisi mahdollisimman vähän haittaa lautakunnan toiminnalle, sen jäsenten mahdollisuus kokoontua kuva- ja ääniyhteyden mahdollistavan laitteen avulla turvattaisiin

Jos nyt perustettavan asiantuntijaelimen on tarkoitus faktisesti arvioida aiheutettuja vahinkoja, eikä vähätellä / painostaa asianomistajaa luopumaan korvausvaatimuksestaan ei asiantuntijaelimeen tarvita kuin kasvituoannon ammattilainen ja lakimies. Mikäli asiantuntijaelimeen jo lähtökohtaisesti valitaan poroelinkeinon / saamelaiskulttuurin edustajia, vie se huomion aivan muualle kuin vahinkojen faktiseen arviointiin. Asiantuntijaelin voisi pyytää kirjallisen selvityksen sekä vahinkoa kärsineeltä ja paliskunnalta. Näin asiantuntijaelimelle jäisi tosiasiallinen työrauha arvioida vahinkoja ilman poroelinkeinon tai viljelijän tai heidän edustajiensa läsnäoloa. Hallituksen esityksen mukaisen asiantuntijaelimen jäsenet tulisi olla poronhoitoalueen ulkopuolelta korruption välttämiseksi. Virkavastuun korostaminen lienee poroelinkeinoa käsittelevässä asiassa on turhaa. Kaikki viranomaisahdot näyttäivät nykytilassa lähtökohtaisesti suojelevan poroelinkeinoa, vaikka toiminta täyttää usein suoraan rikoksen tunnusmerkistön. Lisäksi jo voimassa olevan lain mukaan poroisäntä / arviomies toimii virkavastuulla, mutta siitä huolimatta vähättelevät ja kiistävät porojen aiheuttamat vahingot ja poronhoitolakia rikotaan toistuvasti.

Mikäli uusi asiantuntijaelin perustetaan, on järkevää, että se saa tukipalvelunsa ruokavirastolta. Asiantuntijaelintä tehokkaampi ja halvempi keino olisi, että kuntien maaseutuasiamiehet arvioisivat vahingon. Maaseutuasiamiehen lausunto korvaisi nykyiset arviolautakunnat, annettu lausunto olisi sitova ja lausuntoon tyytymätön voisi valittaa asiasta käräjäoikeuteen. Riidan molemmat osapuolet voisivat käyttää avustajinaan valitsemiaan asiantuntijoita. Maaseutuasiamies pystyisi myös määrittelemään aitaamistarpeen kuultuaan molempia osapuolia. Aidan sijoittamisessa tulisi aina kuulla maanomistajan lisäksi viljelijää poroelinkeinon harjoittaman kiusanteon välttämiseksi.

Lautakunnalta pyydettäisiin lausuntoa kirjallisesti. Pyyntöä voisi tehdä paliskunta, maanomistaja tai haltija taikka vahinkoa kärsinyt tai muu korvaukseen oikeutettu.

Arviointitoiminnassa olisi kyse julkisen hallintotehtävän hoitamisesta, ja lautakuntaan sovellettaisiin hallinnon yleislakeja kuten hallintolakia, ellei poronhoitolaissa nimenomaisesti muuta säädettäisi. Hallintolaki sisältää säännökset mm. asian selvittämisestä ja katselmusmenettelystä. Vahinkoja koskevia lausuntoja annettaessa lähtökohtana olisi poronhoitolain 34 §:n mukaisesti aiheutuneiden vahinkojen arvioiminen täysimääräisinä, mutta esimerkiksi vahingon kärsineen mahdollinen myötävaikutus vahinkoon tulisi ottaa huomioon lausunnossa. Lautakunnan antama lausunto ei olisi hallintolaissa säädetty hallintopäätös, joten siihen ei voisi hakea muutosta valittamalla.

Poronhoitolain mukaan vahinko on aina korvattava täysimääräisenä. Vahinkoa kärsineen myötävaikutus ei voi olla korvausta alentava seikka. Poronhoitolain 6 luvun 31§:n mukaan **”Poroja on hoidettava siten, etteivät ne pääse viljelyksille ilman maanomistajan, taikka silloin kun hallintaoikeus kuuluu muulle kuin maanomistajalle, haltijan lupaa eivätkä aiheuta vahinkoa metsänuudistusaloilla oleville taimikoille tai muutoinkaan aiheuta tarpeettomasti vahinkoa maa- tai metsätaloudelle...”**

Nykyinen laki on täysin selvä eikä se jätä mitään tulkinnan varaan. Esittelytyksistä huokuu vahva poroelinkeinon läsnäolo asian valmistelussa. Nykyisin poroelinkeinon edustajat itse usein aukovat pellon ympärillä olevia veräjiä syksyisin päästäten porot tahallaan pelloille, toisinaan paliskunta ei suostu aita tekemään tai korjaamaan pyynnöistä huolimatta. Näistä edellä mainituista seikoista poroelinkeinon edustajat syyttävät kuitenkin viljelijää myötävaikuttamisesta vahinkoon. Lisäksi joihinkin paikkoihin aita ei yksikertaisesti ole mahdollista sijoittaa ja se ei voi olla myötävaikuttamista, Perustuslain 15§ turvaa omaisuuden suojan. Täytyy myös muistaa, että poroelinkeino rasittaa yksityisiä maanomistajia, viljelijöitä, omakotiasujia, mökkiläisiä ja liikennettä suhteettoman paljon siitä saatavaan hyötyyn. Maanomistus on vahva oikeus, eikä poroelinkeino voi sitä sivuuttaa. Pahimmillaan poroelinkeinon edustajat estävät maanomistajien liikkumisen maillaan / tieverkollaan pitkällä ja raskailla veräjillä.

Luonnonvarakeskuksen hallinnoimassa hankkeessa on valmistumassa porovahinkojen arviontiin liittyvää aineistoa. Tarkoitus on, että viljelijät ja poronhoitajat voisivat käyttää aineistoa myös itsenäisesti keskinäisissä vahinkojen korvausta koskevissa neuvotteluissaan. Lautakunta olisi riippumaton toimielin, joka päättäisi itsenäisesti omasta työskentelystään, mutta hanketyössä valmisteltu aineisto voi helpottaa lautakunnan toiminnan käynnistämistä sekä sen jäsenten koulutuksen järjestämistä.

Luonnonvarakeskuksen erään tutkijan ja paliskuntain yhdistyksen laatimaa porojen peltovahinkojen arviokirjaa ei pidä ottaa lautakuntakäsittelyn materiaaliksi. Luonnonvarakeskus on tehnyt materiaalin ja kumppani on nimenomaan ollut

paliskuntain yhdistys eli täysin puolueellinen ja väärä taho tekemään oppaita. Lisäksi Luonnonvarakeskus ei ole nurmi / kasvintuotannon paras asiantuntija, vaan se on Suomessa Pro Agria. Lisäksi eräs luonnonvarakeskuksen tutkija on eräässä keskeneräisessä korvausasiassa todistamassa poroelinkeinon puolesta vaikka ei ole edes ollut arvioimassa vahinkoja pellolla.

Lautakunnan toiminnasta aiheutuvat tarpeelliset kustannukset maksettaisiin valtion varoista. Lautakunnan käsittelystä perittäisiin valtiolle maksu, joka asian vireille panneen tulisi maksaa. Lausunnon saatuaan osapuolet voisivat sopia maksun korvaamisesta tai jakamisesta samassa yhteydessä kuin varsinaisen korvauksen suorittamisesta. Sovittelumenettelystä sekä ilman sovittelua sovintoon päättyneestä lausuntoasian käsittelystä perittävästä maksusta osapuolet vastaisivat puoliksi. Omista kustannuksistaan osapuolet vastaisivat itse.

Vahinkoa kärsinyt on käytännössä aina ensin yrittänyt sopia asiasta alueen paliskunnan kanssa. Paliskunnat ovat oppineet, että painostuksella ja vahinkojen vähättelyllä asiat yleensä hautautuvat eikä vahinkoa kärsinyt prosessin henkisen kuormittavuuden / taloudellisten riskien vuoksi ole vienyt asiaa eteenpäin. Ei voi olla mitenkään mahdollista, että henkilö, jonka oikeuksia on loukattu ja laittaa asian vireille joutuisi maksamaan lautakunnan käynnin. On melkoisen ulkokultaista edes ajatella, että lausunnon saatuaan osapuolet voisivat sopia maksun korvaamisesta tai jakamisesta. Paliskunnat eivät maksa nyt, eivätkä tulevaisuudessakaan mitään ilman pakkoa. Asian käsittelyssä ja valmistelussa täytyy muistaa se seikka, että perustuslain 15 § turvaa omaisuuden suojan. Mikäli vahinkoa kärsinyt joutuu käyttämään avustajaa tai hänelle tulee muita kustannuksia asiassa, täytyy hänen saada myös nämä kulut vahinkoa aiheuttaneelta paliskunnalta. Vahinkoa aiheuttaessaan porot ovat olleet yksiselitteisesti kielletyllä alueella, ja vahinkoa kärsinyt on myös rikoksen uhri. Yleisten oikeusoppien mukaan syylliseksi todettu maksaa myös asianomistajan oikeudenkäynti yms. todistelukulut. Lisäksi totean jälleen, että sovinto menettelyä ei tarvita, vaan vahinko on korvattava täysimääräisesti.

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Ensimmäinen toteuttamisvaihtoehto on, että nykyiset arvioimislautakuntia koskevat säännökset kumottaisiin eikä säädettäisi korvaavasta mekanismista vahinkojen arviointia tai riidanratkaisua varten. Tämä merkitsisi, että riidanratkaisu siirtyisi käräjäoikeuksiin ja että aiheutuneiden vahinkojen osoittaminen asiantuntijalausuntojen avulla jäisi vahinkoa kärsineen osapuolen tuossa prosessissa tehtäväksi. Muutos korjaisi riidanratkaisutoiminnan puolueettomuuteen ja riippumattomuuteen sekä

prosessisäännösten puutteisiin ja puheenjohtajien rekrytointiin liittyvät ongelmat, mutta se ei kaikilta osin toteuttaisi uudistuksen tavoitteita.

Olisi äärimmäisen hyvä, jos ylimääräisestä turhaan yhteiskuntaa ja vahinkoa kärsinyttä kuormittavasta lautakunta / asiantuntijaelimestä luovuttaisiin kokonaan. Vahinkoa kärsinyt esittäisi paliskunnalle korvausvaatimuksen ja mikäli paliskunta ei suostu vahinkoa korvaamaan, vahinkoa kärsinyt veisi asian suoraan käräjäoikeuden ratkaistavaksi normaalina riita-asiana. Mikäli asianomistaja katsoo, että on tapahtunut rikos, rikosasiaa tulisi käsitellä rikosprosessina. Prosessissa tulisi olla kaksi rikosnimikettä, poronhoitorikkomus ja poronhoitorikos. Mikään laki ei ole tehokas, jos sitä ei tarvitse noudattaa eikä sillä ole pelote- tai rangaistusvaikutusta.

Poronhoitorikkomuksessa (sakkoa tai vankeutta max 6 kk) poliisi voisi kirjoittaa sakon mikäli poroja havaitaan kielletyllä alueella ja asianomistaja vaatisi rangaistusta. Mikäli vuoden sisällä saman paliskunnan poroisäntä syyllistyy vastaavaan rikokseen, päiväsakkoja korotettaisiin aina kolmella (vrt. näpistys). Asianomistaja on totuusvelvollinen, mutta näytöksi riittäisi valokuva tai poliisipartion tekemät havainnot esimerkiksi pellolla tai saamelaisalueen ulkopuolella omakotitalon pihalla, ylipäättään lain mukaisella kielletyllä alueella. Mikäli rikoksesta epäilty ei suostuisi sakkomenettelyyn, etenisi prosessi kuitenkin viranomaistahoilla ilman, että asia kohtuuttomasti rasittaisi vahingon kärsinyttä. Sakkomenettelyssä asianomistaja ei voisi vaatia korvauksia, vahingon arvo voitaisiin kuitenkin määrätä menettämisseuraamuksena varsinaisen sakkosumman päälle (vrt. esim. näpistys).

Poronhoitorikoksena (sakkoa tai vankeutta enintään 1 v) käsiteltäisiin tapauksia, joissa vahingot olisivat suuria ja asianomistaja vaatisi rangaistusta. Rajanvetoa poronhoitorikkomuksen ja poronhoitorikoksen välillä euromääräisesti voitaisiin verrata näpistys / varkaus rikoksiin. Myös rikoksen toistuvuus ja tahallisuus vaikuttaisi asian käsittelyyn. Poronhoitorikoksessa rikoksen tutkinta tulisi hoitaa normaalin poliisin suorittaman esitutkinnan kautta. Esitutkinnassa / käräjäoikeuden prosessissa pystyttäisiin käsittelemään myös vahingonkorvausasiat. Mikäli poliisi tai syyttäjä keskeyttäisi tai rajoittaisi jutun tutkinnan, ei se kuitenkaan poista korvausvastuuta vaan korvauksia voisi hakea normaalina siviilioikeudellisena riita-asiana.

7. Säännösten perustelut

32§. Aitaamisvelvollisuus. Pykälän 1 momentista poistettaisiin säännös, jonka mukaan riidan aitaamisvelvollisuudesta ratkaisee arvioimislautakunta, sillä ehdotuksen mukaan riidanratkaisutoimivalta siirtyisi yleisille tuomioistuimille.

Riidan aitaamisvelvollisuudesta pitää jatkossakin ratkaista porovahinkolautakunta, mikäli lautakuntamalli halutaan säilyttää. Paliskunnat eivät aitoja tule tekemään muutoin kuin pakon edessä. Esitetyllä muutoksella huononnetaan merkittävästi porottoman kansanosan asemaa entisestään ja jatkossa myös aitaamiseen liittyvät asiat jouduttaisiin käytännössä käsittelemään käräjäoikeudessa.

34 §. Korvattava vahinko. Pykälän 1 momenttiin siirrettäisiin 3 momentista vahingonkorvauksen sovittelua koskeva säännös.

Pykälän 3 momentista poistettaisiin säännös, jonka mukaan vahingonkorvausta koskevan riidan ratkaisee arvioimislautakunta. Lisäksi momenttiin lisättäisiin säännös, jonka mukaan pykälässä tarkoitettusta korvattavasta vahingosta, josta vahinkoa kärsinyt aikoo vaatia korvausta, tulisi ilmoittaa paliskunnalle ilman aiheutonta viivytystä. Porojen aiheuttamien vahinkojen luotettava arviointi edellyttää tyypillisesti, että arviointi tehdään pian vahinkotapahtuman jälkeen, sillä mm. sääolosuhteiden muutokset, maanviljelyyn liittyvät toimenpiteet ja luonnonvaraisten eläinten liikkuminen vaikeuttavat vahinkojen selvittämistä. Ehdotetulla säännöksellä turvattaisiin se, että myös paliskunta voisi oikea-aikaisesti tehdä havaintoja vahingoista sekä käyttää oikeuttaan saada niistä porovahinkolautakunnan lausunto. Joissakin tapauksissa voi ilmoittamisessa esiintyä viivettä esimerkiksi sen vuoksi, että maanomistajalla tai viljelijällä ei ole ollut mahdollisuutta havaita vahinkoa aiemmin. Tällöin kyseessä ei olisi säännöksessä tarkoitettu aiheuton viivytyks.

Aiheettoman viivytyksen lisäys on perusteeton. Viljelijöillä on usein todella paljon töitä eivätkä he voi kokoaikaisesti ilmaiseksi olla paimentamassa / vahtimassa toisten omistamia poroja. Lisäksi tulisi pohtia sitä ovatko pellot jokamiehen oikeuksien piirissä. Muilla kuin viljelijällä ei tule olla pääsyä pelloille ilman viljelijän suostumusta. Paliskunnan luvatonta liikennettä yksityisteillä ja luvatonta oleskelua (muuta kuin porojen pois ajamista) pelloilla pitäisi pikemminkin kieltää kuin kannustaa. Kyseistä tekstiä ei lakiin pitäisi päästää lainkaan. Esimerkiksi Metsästyslain 25 § 2 momentti sanotaan että ”Ilman alueen omistajan tai haltijan nimenomaista lupaa riistaeläintä ei saa etsiä pihasta tai puutarhasta eikä metsästystarkoituksessa saa kulkea viljelyksillä ennen kuin sato on korjattu tai koottu. Edellä kuvattuun metsästyslain pykälään vedoten luvaton muuhun kuin porojen pois ajamiseen liittyvä oleskelu pelloilla pitää kieltää myös poromiehiltä.

36§ Luonnos valtioneuvoston asetukseksi on tämän esityksen liitteessä.

Kelpoisuusvaatimuksilla on tarkoitus varmistaa lautakuntaan riittävä asiantuntemus ja myös tarvittava juridinen osaaminen sekä saamelaiskulttuurin osaaminen. Jäsenet valittaisiin heillä olevan asiantuntemuksen, ei henkilön sidonnaisuuksien, perusteella. Keskeisin merkitys on viljelyksille aiheutuneiden vahinkojen arviointiin liittyvällä osaamisella, mutta lautakunnan tehtäviin kuuluisivat myös mm. taimikko- ja puutarhavahinkojen arviointi sekä aitaamisasiat. Lautakunnassa tulisi lisäksi olla

riittävästi porotalouteen liittyvää osaamista. Tarkoitus ei ole, että lautakuntaa koottaessa tai kokoonpanoista päätettäessä tiettyjen jäsenten rooli olisi toimia nimenomaisesti porotalouden ja toisten maanviljelyn asiantuntijoina, vaan selkeän roolijaon sijasta kyse voisi olla vähäisemmistä ja toisiaan täydentävistä eroista asiantuntemuksen suuntautumisessa.

Kuten jo aiemmin totesin, jos lautakunnan tosiasiallinen tarkoitus on faktisesti arvioida aiheutettuja vahinkoja, ei siihen tarvita saamelaiskulttuurin tai poroelinkeinon edustajia vaan nurmituotannon / kasvituotannon ammattilainen ja lakimies, tai vaihtoehtoisesti pelkkä kunnan maaseutuasiamies. Myös valmisteluteksti on ristiriitainen, ensin todetaan että jäsenet valittaisiin heillä olevan asiantuntemuksen perusteella, ei henkilön sidonnaisuuksien perusteella, mutta samassa kappaleessa kirjoitetaan, että pitää olla porotalouteen liittyvää osaamista.

36 a §. Porovahinkolautakunnan tehtävät. Pykälän 1 momentissa yksilöitäisiin asiat, joista porovahinkolautakunta antaisi pyynnöstä lausuntoja. Lausuntoja annettaisiin paliskunnan 32 §:ssä tarkoitetusta aitaamisvelvollisuudesta sekä siitä, ovatko porot aiheuttaneet 34 §:ssä tarkoitettua korvattavaa vahinkoa ja mikä on vahingon suuruus. Vahingon suuruus eriteltäisiin vahinkolajeittain (erityyppiset talvituhot ja kasvukauden aikaiset vahingot). Kolmas asiaryhmä olisivat 43 §:n 4 momentissa tarkoitettua porojen käypää hintaa koskevat lausunnot.

Lausuntoja annettaessa lähtökohtana olisi poronhoitolain 34 §:n mukaisesti aiheutuneiden vahinkojen arvioiminen täysimääräisinä. Pykälän 2 momentissa olisi kuitenkin säännös, jonka mukaan lausunnoissa otettaisiin huomioon myös mahdolliset muut seikat kuten luonnonvaraiset eläimet tai vahinkoa kärsineen omat toimenpiteet, jotka ovat olleet vahingon syynä. Vaikka poronhoitolain mukainen vahingonkorvausvastuu ei rajoitu koskemaan vain tahallaan tai paliskunnan tuottamuksesta aiheutuneita vahinkoja, vahingonkorvausoikeudessa on vahvana pääsääntönä, että vahingon aiheuttajan tulee korvata hänen vastuullaan oleva vahinko vain siltä osin kuin hänen katsotaan olevan siitä vastuussa.

Jotta lautakunta voisi lausua poronhoitolain mukaisesta korvattavasta vahingosta, menettelyssä olisi tarkoituksenmukaista lausua siitä, mikä rooli mainituilla muilla seikoilla on ollut vahingon syntymiseen. Pian vahinkotapahtuman jälkeen pidettävissä lautakunnan katselmuksissa on yleensä hyvät mahdollisuudet arvioida näiden seikkojen osuutta vahinkoon.

Pykälän 3 momentissa olisi säännös, jonka mukaan porovahinkolautakunnan tehtävänä olisi myös avustaa osapuolia riita-asian sovinnollisessa ratkaisussa. Sovittelu olisi menettelynä lausuntoasian käsittelystä erillinen, ja sen käynnistäminen edellyttäisi molempien osapuolten pyyntöä.

Esittelytekstin mukaan porovahinkolautakunta antaa pyynnöstä lausuntoja. Lausuntoja annettaisiin 32 § aitaamisvelvollisuudesta ja siitä että ovatko porot aiheuttaneet 34 §:ssä

tarkoitettu korvattavaa vahinkoa ja mikä on sen suuruus. On huomattava, että tähän asti arviolautakunnan antama päätös esimerkiksi aitaamisesta on ollut sitova ja päätökseen tyytymättömän on pitänyt hakea päätökseen muutosta käräjäoikeudelta. Nyt asia muuttuisi vahinkoa kärsineen kannalta merkittäväksi huonommaksi eli kyseessä olisi vain lausunto, joka ei ole sitova ja vahinkoa kärsinyt joutuisi viemään asian itse tuomioistuimien käsittelyyn sitovan ja velvoittavan ratkaisun saamiseksi. Lautakunta menettely vain tarpeettomasti viivästyttäisi asian käsittelyä. Hallituksen esityksen mukainen kirjaus johtaisi mitä ilmeisimmin siihen, että kaikki, niin korvaus kuin aita-asiat etenisivät jatkossa käräjäoikeuteen.

Jokainen asiantuntija ja ammattilainen osaa jo asemansa puolesta karsia muiden kuin porojen aiheuttamat vahingot ulkopuolelle. Esittelyteksti on jälleen kerran porotonta osapuolta suorastaan vähättelevä ja tekstissä oikein korostuu, kuinka kaikki muut ovat aiheuttaneet vahingon kuin porot. Kaava on yleensä seuravanalainen: viljelijä ilmoittaa poroista pelloilla, ilmoituksia voi tulla kymmeniä ja poroja voi pellolla olla kymmeniä jopa satoja. Ei auta, vaikka viljelijä vaatii aita ja ajamaan porot pois, mitään ei tapahdu. Kun viljelijä esittää korvausvaatimuksen paliskunnan poroisäntä nauraa ja vähättelee asiaa eikä aio korvata mitään. Tämän jälkeen pakotettuna viljelijä joutuu ottamaan yhteyttä arviolautakuntaan. Viljelijä tyytyy yleensä arviolautakunnan päätökseen mutta paliskunta aina joutuessaan korvausvelvolliseksi valittaa päätöksestä käräjäoikeuteen.

37 §. Lausuntoasian käsittely. Pykälä, joka nykyisin koskee arvioimislautakunnan päätöstä ja sitä koskevaa muutoksenhakua, muutettaisiin kokonaisuudessaan. Mainituista prosessiin liittyvistä asioista ei ole tarpeen säätää poronhoitolaissa, koska varsinainen riidanratkaisu siirtyisi ehdotuksen mukaan tuomioistuimeen.

Mikäli varsinainen riidanratkaisu siirtyy tuomioistuimeen, koko uudistus on täysin tarpeeton eikä lautakuntamallia kannata ylläpitää.

Pykälän 1 momentti koskisi lausuntoasian vireillepanoa, joka tulisi tehdä kirjallisesti. Momentissa säädettäisiin lausuntopyynnössä ilmoitettavista asioista ja osapuolia koskevista tiedoista.

Pykälän 2 momentin mukaan lausuntoa ei tarvitsisi antaa, jos lausuntopyyntö olisi ilmeisen aiheeton. Nämä tilanteet olisivat todennäköisesti harvinaisia, sillä esimerkiksi pelkässä kiusanteon tarkoituksessa tehdyt lausuntopyynnot estänee jo lautakunnan käsittelymaksu. Momentissa olisi lisäksi säännös, jonka mukaan lautakunta ei saisi käsitellä lausuntopyyntöä siltä osin kuin siinä oleva asia olisi jo ratkaistu tai sen tiedettäisiin olevan vireillä tuomioistuimessa. Vaikka tuomioistuin ei itse päättä todisteista riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, sillä on kuitenkin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 7 §:n mukaan tällaisessakin asiassa oikeus hankkia omasta aloitteestaan asiantuntijalausunto lautakunnalta tai sen jäseneltä.

Pykälän 2 momentin mukaan lausuntoa ei tarvitse antaa, jos lausuntopyyntö olisi ilmeisen aiheeton. Tämä kohta pitää poistaa vaan lausunto on annettava aina, mikäli viljelijä tai muu vahinkoa kärsinyt sitä pyytää. Momentissa olisi lisäksi säännös, jonka mukaan lautakunta ei saisi käsitellä lausuntopyyntöä siltä osin kuin siinä oleva asia olisi jo ratkaistu tai sen tiedettäisiin olevan vireillä tuomioistuimessa. Tarkoittaako tämä myös sitä, että mikäli kyseisestä asiasta on rikosoikeudellinen prosessi kesken niin lausuntoa ei annettaisi?

Pykälän 3 momentin mukaan asiassa olisi toimitettava katselmus, ellei sitä pidettäisi ilmeisen tarpeettomana. Katselmuksen toimittaminen ei riippuisi siitä, vastustaako maanomistaja mahdollisesti sen toimittamista, sillä paliskunnalla voi olla mahdollisiin tuleviin korvausvaatimuksiin varautukseen perusteltu tarve saada lautakunnalta lausunto vahingoista oikea-aikaisesti eli silloin, kun vahingot ovat vielä maastossa havaittavissa. Katselmuksen voisi kuitenkin toimittaa kotirauhan piiriin kuuluvalla alueella eli käytännössä asunnon pihamaalla vain kiinteistön haltijan luvalla. Säännökset olisivat erityissäännöksiä suhteessa hallintolain 38 §:n 1 ja 3 momentin säännöksiin, joiden mukaan katselmus voidaan toimittaa, jos se on asian selvittämiseksi tarpeen eikä katselmusta ei saa toimittaa kotirauhan piiriin kuuluvissa tiloissa, ellei laissa erikseen toisin säädetä.

Momentin mukaan lautakunnalle tulisi antaa välttämättömät asiaan liittyvät asiakirjat. Näitä voivat olla esimerkiksi lohkokartat, valokuvat, sopimukset, poronhoitoon tai aitaamiseen liittyvät asiakirjat taikka viljelysuunnitelmat tai viljavuustutkimuksen tulokset. Kyse voisi olla joko maanomistajan tai viljelijän taikka paliskunnan tai poronomaistajan hallussa olevista asiakirjoista. Säännös ei oikeuttaisi saamaan tietoja salassapitosäännösten estämättä.

Muutoin lausuntoasian käsittelyyn lautakunnassa, joka olisi luonteeltaan julkisen hallinnon toimi, sovellettaisiin ehdotetun 3 momentin mukaan hallintolain, viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999), kielilain (423/2003) ja saamen kielilain (1086/2003) säännöksiä. Hallintolain säännökset koskevat mm. velvollisuutta varata osapuolille tilaisuus olla läsnä katselmuksessa ja esittää mielipiteensä esille tulevista seikoista sekä pitää pöytäkirjaa katselmuksesta. Katselmus olisi julkinen, mutta yleisön pääsyä katselmukseen voitaisiin rajoittaa, jos se olisi tarpeen asian laadun tai katselmuksen kohteena olevan toiminnan luonteen vuoksi.

Pykälän 3 momentin mukaan asiassa olisi toimitettava katselmus, ellei sitä pidetä ilmeisen tarpeettomana. Katselmuksen toimittaminen ei riippuisi siitä vastustaako maanomistaja sen toimittamista. Kuten jo useasti aiemmin olen todennut, koko valmistelut teksti on tehty poroelinkeinon näkökulmasta. 2 momentti on vahinkokärsintää vastaan ja 3 momentti palvelee vain poroelinkeinoja. Lisäksi 3 momentin kotirauhan suojaaman alueen lisäksi tulisi pohtia sitä ovatko pellot jokamiehen oikeuksien piirissä (Metsästyslaki 25 § 3 mom) ja varsinkin jos ne ovat jopa aidatut, niin

tulisiko asiaa käsitellä jopa julkisrauhansuojaaman paikkana. Eli kenelläkään ei tulisi olla lupaa mennä pelloille ilman viljelijän suostumusta.

Momentin mukaan lautakunnalle tulee antaa tarvittavat asiakirjat. Vuokrasopimukset, muut sopimukset, viljelysuunnitelmat ja viljavuustutkimusten tulokset eivät kuulu lautakunnalle koska ne eittämättä menevät paliskunnan tietoon. Kyse on yrityssalaisuuteen verrattavasta asiasta ja jos esimerkiksi vuokrasopimus menee paliskunnan tietoon, he lähes varmuudella yrittävät kaapata pellot itselleen. Tätä ei voi missään nimessä hyväksyä. Sen sijaa valokuvat, yhteydenotot paliskuntaan, mahdollinen asiantuntija lausunto jne ovat asiakirjoja, jotka tulisi luovuttaa lautakunnan käyttöön. Tietyissä tilanteissa viljelijä ei ole edes velvollinen ottamaan viljavuustutkimuksia.

37 § esittelytekstin 6:ssa kappaleessa todetaan että hallintolain mukaan mm. velvollisuutta olla läsnä katselmuksessa ja esittää mielipiteensä seikoista sekä pitää pöytäkirjaa. Asia tulisi käsitellä siten, että vahinkoa kärsinyt ja paliskunnan edustaja kertovat näkemyksensä, jonka jälkeen heidän pitäisi poistua paikalta jättäen lautakunnalle työrauhan. Kuten aiemmin totesin, pelloille ei saa päästää ketään ilman viljelijän suostumusta, joten katselmus ei saisi olla julkinen tilaisuus.

Kielilaki koskee suomen ja ruotsin kielen käyttämistä viranomaisessa. Ehdotetun lautakunnan toimialueeseen kuuluu ainoastaan suomenkielisiä kuntia, joten suomen kieli olisi lain mukainen asioiden käsittelykieli, jollei viranomainen osapuolten oikeutta ja etua silmällä pitäen päättäisi ruotsin kielen käyttämisestä. Saamen kielilaissa säädetään saamelaisen oikeudesta käyttää omassa asiassaan tai asiassa, jossa häntä kuullaan, saamen kieltä.

37 a§

Tarkoitus on, että lautakuntaan nimetään jäseniä, joilla on sovittelukokemusta ja että jäsenille tarjotaan tarkoituksenmukaista sovitteluun liittyvää koulutusta.

Poronhoitolain mukaan vahinkoja tulee arvioida täysmääräisinä, nyt tarkoituksena on nimenomaan esittää lautakuntaa jäseniä joilla on sovittelukokemusta. Koko arviolautakunta uudistus on pahasti ristiriidassa muun poronhoitolain kanssa

38§ Lautakunnan lausunnoista perittäisiin pykälän 1 momentin mukaan maksu asian vireille panneelta. Lautakunta ei tee täytäntöönpanokelpoisia päätöksiä vaan antaa lausuntoja, jotka ovat luonteeltaan ratkaisusuosituksia, joten myöskään käsittelymaksua koskevasta maksuvelvollisuudesta ei voitaisi määrätä. Maksu perittäisiin asian vireille panneelta myös siinä tapauksessa, että tämä peruuttaa lausuntopyyntönsä ennen lausunnon antamista ilman että asia on päättynyt sovintoon.

Tätä ei voi hyväksyä. Yleisten oikeusoppien ja oikeuskäytännön mukaan kulut maksaa hävinnyt osapuoli. Koska uusi lautakunta ei tekisi täytäntöönpanokelpoisia päätöksiä, olisi se kokonaisuudessaan tarpeeton.

Pykälän 3 momentin mukaan osapuolet vastaisivat kustannuksistaan itse. Tätä ei voi hyväksyä, koska vahinkoa kärsinyt on käytännössä pakotettu tähän menettelyyn ja kaikki aiheutuneet kustannukset täytyy langettaa hävinneelle osapuolelle. Kustannuksia voivat olla mm. avustajan kulut sekä todistelusta aiheutuneet kulut.

6b luku. Aitaamiskohtaan pitää lisätä teksti, jonka mukaan aitalinja / aidan sijainti on määriteltävät yhdessä viljelijän ja maanomistajan kanssa. Nykymallissa paliskunnat tekevät tahallaan kiusaa aidoilla.

12§ Suhde perustuslakiin

Jo nykyinen poronhoitolaki on osin ristiriitainen perustuslain 15§ omaisuuden suojan kanssa, koska porojen ”vapaa laidunnus” asettaa merkittävä rasitteen yksityisille maanomistajille. Laki ei tunne mitään ”vapaata laidunnusoikeutta”. Itse asiassa laissa on hyvin selvä kielto, jonka mukaan porot eivät koskaan saa olla pellolla. Viljelijän ja muun maanomistajan omistusoikeus on perustuslain suojaama oikeus. Porojen laiduntaminen toisen maalla ei ole perustuslain suojaama oikeus, vaan se on poikkeus omistajan perusoikeudesta määrätä omistamansa alueen käytöstä. Perustuslain mukainen elinkeinonharjoittamisen suojakaan ei sisällä oikeutta harjoittaa elinkeinoa vapaasti toisen omistamalla maa-alueella. Suomessa jokainen harjoittaa elinkeinoaan itse omistamallaan tai muuten laillisesti hallitsemallaan alueella. Omistusoikeuden suojan selvänä poikkeuksena poronhoitoon liittyviä paliskunnan ja poronhoitajan oikeuksia tulisi tulkita hyvin suppeasti, eikä pyrkiä niitä laajentamaan. Ei ainakaan tavallisen lain säätämisympäristössä. Näin ollen koko poronhoitolaki tulisi uudistaa viipymättä ja palauttaa myös eteläiselle poronhoitoalueella perustuslain takaama omaisuuden suoja sekä elinkeinon vapaus. Poronhoitolain epäkohtiin on jo vuonna 1995 vireille tullessa jutussa ottanut kantaa eduskunnan oikeusasiamies Jaakko Jonkka 405/4/95. Lausunnossaan Jonkka on kiinnittänyt huomiota vahinkojen estämiseen ja vahingonkorvauksiin.

Kappaleessa viitataan myös oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Tosiasiallisesti paliskunnat rikoksella saatua, taloudellista hyötyä hankkiakseen pitävät poroja viljelijöiden pelloilla ja liikenteen seassa (kolarikorvaukset). Miksi rikoksista ei puhuttaisi niiden oikeilla nimillä varkaus / vahingonteko tai poronhoitorikkomus / poronhoitorikos mitä ne tosiasiallisesti ovat ja meneteltäisi niiden prosessien mukaan.

Tällaisen turhan, monimutkaisen, ylimääräisen, toimimattoman ja kalliin järjestelmän luominen on täysin perusteetonta ja sotii oikeusvaltioperiaatetta vastaan.

Lausunto

Olen edellä poiminut huomioita hallituksen esityksestä. Esitys on kauttaaltaan huono ja valmistelusta jää hyvin puolueellinen, poroelinkoinon etua ajava maku. MMM:n tekemän kyselyn ja kansalaisten eduskuntaan antaman palautteen perusteella on varsin selvää, että porot aiheuttavat valtavasti ongelmia eteläisellä poronhoitoalueella. Nyt esitetyt muutokset porojen aiheuttamien vahinkojen arvioinnin osalta vain lisäävät erimielisyyksiä alueille ja huonontavat merkittävästi porottoman kansanosan oikeusturvaa, joka jo nykyisenkin poronhoitolain noudattamattomuuden vuoksi on varsin heikko.

Lisäksi esityksestä puuttuu kokonaan huomiot / suojaamisen tarve mm. eteläisen poronhoitoalueen hienoille huviloille ja kakkoskodeille. Esityksessä pitäisi myös erikseen korostaa liikenneturvallisuutta. 4000-4500 porokolaria vuodessa on liikaa, eikä porojen laiduntaminen tiellä saa olla sallittua. Porojen laiduntamista tiellä harjoitetaan taloudellisten intressien takia, kolarikorvaus on suurempi kuin eläimen todellinen arvio. Liikennevakuutusta / kaskovakuutuksia käsittelevää lainsäädäntöä tulisi uudistaa siten, että paliskunta minkä alueella porokolari tapahtuu, on korvausvelvollinen autoilijalle.

Edellä asiakohtaisesti ja lopussa todetun perusteella esitän, että Hallituksen esitys (HE152/2020) eduskunnalle laiksi poronhoitolain muuttamisesta pitäisi hylätä kokonaisuudessaan. Kokonaisvaltainen poronhoitolain uudistaminen on tarpeen. Näennäiset keinot pelkän arviolautakunnan muutoksen osalta eivät auta yhtään eikä esitys lievennä ristiriitoja, päinvastoin lisää niitä. Esitys huonontaa merkittävästi porottoman kansanosan asemaa, joka jo nykyisellään on heikko. Hallitus ei voi tehdä lakiesityksiä sen pohjalta, että viljelijöillä on usein oikeusturvavakuutus olemassa, kuten esittelytekstissä todettiin. Porojen aiheuttamien vahinkojen arviointiin ei tarvita erillistä lainsäädäntöä vaan niitä tulisi käsitellä niin kuin muitakin omaisuusrikoksia. Asianomistajalla on joka tapauksessa totuudessapysymisvelvollisuus.

Yhteiskunnan kannalta halvempi ja helpompi sekä ristiriitoja selkeästi pienentävä toimenpide olisi, että poliisin toimivaltuuksia asiassa lisättäisiin ja nykyiset arviolautakunnat lakkautettaisiin. Lakiin kirjattaisiin poronhoitorikkomus ja poronhoitorikos, alla tarkemmat kuvaukset. Mikäli poroja on toistuvasti samoilla pelloilla tai pihoilla, pitäisi viljelijällä tai maanomistajalla olla oikeus lopettaa vahinkoa aiheuttava eläin.

Poronhoitorikkomuksessa (sakkoa tai vankeutta max 6 kk) poliisi voisi kirjoittaa sakon mikäli poroja havaitaan kielletyllä alueella ja asianomistaja vaatisi rangaistusta. Mikäli vuoden sisällä saman paliskunnan poroisäntä syyllistyy vastaavaan rikokseen, päiväsakkoja korotettaisiin aina kolmella (vrt. näpistys). Asianomistaja on totuusvelvollinen mutta näytöksi riittäisi valokuva tai poliisipartion tekemät havainnot esimerkiksi pellolla tai saamelaisalueen ulkopuolella omakotitalon pihalla, ylipäättään lain mukaisella kielletyllä alueella. Mikäli rikoksesta epäilty ei suostuisi sakkomenettelyyn, etenisi prosessi kuitenkin viranomaistahoilla ilman että asia kohtuuttomasti rasittaisi vahingon kärsinyttä. Sakkomenettelyssä asianomistaja ei voisi vaatia korvauksia, vahingon arvo / rikoshyöty voitaisiin kuitenkin määrätä menettämisseuraamuksena varsinaisen sakkosumman päälle (vrt. esim. näpistys).

Poronhoitorikoksena (sakkoa tai vankeutta enintään 1 v) käsiteltäisiin tapauksia, joissa vahingot olisivat suuria ja asianomistaja vaatisi rangaistusta. Rajanvetoa poronhoitorikkomuksen ja poronhoitorikoksen välillä euromääräisesti voitaisiin verrata näpistys / varkaus rikoksiin. Myös rikoksen toistuvuus ja tahallisuus vaikuttaisi asian käsittelyyn. Poronhoitorikoksessa rikoksen tutkinta tulisi hoitaa normaalin poliisin suorittaman esitutinnan kautta. Esitutkinnassa / käräjäoikeuden prosessissa pystyttäisiin käsittelemään myös vahingonkorvausasiat. Mikäli poliisi tai syyttäjä keskeyttäisi tai rajoittaisi jutun tutkinnan, ei se kuitenkaan poistaisi korvausvastuuta vaan korvauksia voisi hakea normaalina siviilioikeudellisena riita-asiana.

Edellä luettelemieni keinojen lisäksi lain kokonaisuudistuksessa tulisi aloittaa viipymättä. Tarkasteluun tulisi ottaa poromäärän reilu pienentäminen, metsiemme jäkälät ovat jo hävinneet. Kokonaislakiuudistuksen päätavoitteeksi tulisi ottaa poronhoitoalueen etelärajan siirtäminen Sodankylän korkeudelle saakka. Sodankylän tai varsinaisen Saamelaisalueen eteläpuolella poroelinkeino tulisi olla sallittua vain ympärivuotisesti tarhattuna, joko poronhoitajan omilla tai vuokratuilla mailla.

Kuusamossa 27.10.2020

Tuomo Pulkkanen

maaseutuyrittäjä

kaupunginvaltuutettu